

Ссылка на статью:

Васиньова Н. С. Ключові проблеми аналізу понятійної системи теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть XX – початку XXI століття) [Електронний ресурс] / Н. С. Васиньова // Науковий вісник Донбасу. – 2018. – № 1 – 2. – Режим доступу : [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2\(37-38\)/vnspds.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/vnspds.PDF)

УДК 378.091(477)"19/20"

Н. С. Васиньова Надія Сергіївна – асистент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами навчально-наукового інституту публічного управління, адміністрування й післядипломної освіти.

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ ПОНЯТІЙНОЇ СИСТЕМИ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

Васиньова Н.С.

Ключові проблеми аналізу понятійної системи теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть XX – початку XXI століття)

У статті проаналізовано понятійно-категоріальний апарат теорії управління вищими навчальними закладами, що допомогло визначити ключові проблеми аналізу понятійної системи теорії управління вищими навчальними закладами. За допомогою традиційного методу аналізу документів, що містить сприйняття тексту, виокремлення смислових блоків ідей, тверджень проаналізовано вживаність, сутність та структуру понять «розвиток», «теорія», «управління» і «теорія управління». З'ясовано властивості наукової теорії, особливості вищого навчального закладу та структуру теорії управління освітніми системами. У результаті проведеного дослідження запропоновано нове розуміння сутності понять «теорія управління», «теорія управління вищими навчальними закладами» та визначено структуру теорії управління вищими навчальними закладами, що дає можливість оцінити розвиток теорії управління. Автор наголошує, що розгляд зазначених понять потребує обґрунтованого аналізу, особливо коли йдеться про дослідження проблеми розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті XX початку – XXI століття.

Ключові слова: понятійно-категоріальний апарат, традиційний метод, теорія, розвиток, структура теорії, управління, теорія управління, теорія управління вищими навчальними закладами.

Васиньова Н.С.

Ключевые проблемы анализа понятийной системы управления высшими учебными заведениями в Украине (последняя четверть XX – начала XXI века).

В статье проанализировано понятийно-категориальный аппарат теории управления высшими учебными заведениями, что помогло определить ключевые проблемы анализа понятийной системы теории управления высшими

учебними заведеннями. С помощью традиционного метода анализа документов, который включает восприятие текста, выделение смысловых блоков идей, утверждений проанализировано применяемость, сущность и структуру понятий «развитие», «теория», «управление» и «теория управления». Выяснено свойства научной теории, особенности высшего учебного заведения и структуру теории управления образовательными системами. В результате проведенного исследования предложено новое понимание сущности понятий «теория управления», «теория управления высшими учебными заведениями» и определена структура теории управления высшими учебными заведениями, что дает возможность оценить развитие теории управления. Автор подчеркивает, что рассмотрение указанных понятий требует обоснованного анализа, особенно когда речь идет об исследовании проблемы развития теории управления высшими учебными заведениями в Украине последней четверти XX – начала XXI века.

Ключевые слова: понятийно-категориальный аппарат, традиционный метод, теория, развитие, структура теории управления, теория управления, теория управления высшими учебными заведениями.

Для освоения змісту науки необхідно оволодіти певними теоретичними положеннями. Теорія є найадекватнішою формою наукового пізнання. Вона охоплює сукупність абстрактних пізнавальних уявлень, ідей, понять, концепцій, які обслуговують практичну діяльність людей. Традиційно її протиставляють практиці [1, с. 166].

Визначення поняття відіграє значну роль у теоретичній і практичній діяльності. Надаючи в стиснутому вигляді знання про предмет або явище, поняття є істотним моментом у пізнанні дійсності. Це пов'язано з тим, що поняття – не тільки ідеалізована та узагальнена модель дійсності, але й скорочена система практичних дій, які необхідно здійснити вченому, щоб у кінцевому підсумку отримати наукове знання [2, с. 138].

Разом з цим, у будь-якій науці всім основним поняттям даються визначення. Причому в практично орієнтованих науках точне визначення понять має не тільки теоретичне, але й практичне значення, тому що обумовлює розуміння сутності предметів, явищ та діяльності [Там само].

Різні проблеми управління навчальними закладами досліджували В. Алфімов, А. Бондар, В. Бондар, Л. Бурганов, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушко, О. Коберник, О. Кузьміна, В. Маслов, Н. Островерхова,

В. Пікельна, В. Сухомлинський, М. Черпінський, Г. Чорний, П. Яременко та інші науковці.

Обґрунтування закономірностей, принципів, функцій, методів управління освітнього процесу присвячені роботи таких дослідників: Б. Андрушків, В. Безпалька, Є. Березняка, Ю. Васильєва, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, В. Панасюка, В. Лазарева, М. Поташника, Є. Хрикова та інших науковців.

Одним із найбільш нагальних завдань розбудови й розвитку науки управління є створення системи її понятійно-категоріального апарату. Створення системи понятійно-категоріального апарату – це важке багатоаспектне завдання, яке потребує вирішення низки наукових проблем.

Несуперечливе, обґрунтоване та усталене понятійне середовище є необхідним підґрунтям розробки чіткої теорії управління вищого навчального закладу.

У зв'язку з тим, що дисертаційні дослідження є важливою складовою сучасної науки, їх понятійна виваженість є важливою умовою розвитку наукового знання. Тобто уточнення понять, які використовується, їх інтерпретація є обов'язковою умовою педагогічного дослідження [3, с. 79 – 80]. В Краєвський зазначає, що вимога однозначності термінів включена в число показників науковості дисертаційного дослідження [4, с. 28].

Дослідження понятійно-категоріального апарату теорії управління вищими навчальними закладами допоміг визначити ключові проблеми аналізу її понятійної системи. По-перше, існування значної кількості необґрунтованих різноманітних визначень одного й того ж терміна. По-друге, часто різні поняття позначаються однаковими термінами, або взагалі відсутність термінології.

Це призводить як до непорозумінь у процесах наукового пошуку, так і до суттєвої неоднозначності в сутності та практичному використанні отриманих результатів.

Оцінка рівня розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття неможливий без уточнення, з'ясування сутності ключових понять дослідження. Наряду з цим,

усталене понятійне середовище є необхідним підґрунтям розробки чіткої теорії управління вищого навчального закладу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, як правило, займає важливе місце в структурі педагогічного дослідження. Головні завдання такого аналізу – вивчення змісту публікацій, особливостей використання тих чи інших понять. Цей засіб наукової діяльності має назву – традиційний аналіз літератури. Отже, традиційний аналіз – це все різноманіття розумових операцій, спрямованих на інтерпретацію інформації, що міститься в науковій роботі, немов би крізь призму тієї мети, з якою здійснюється аналіз. Він базується на інтуїтивному розумінні, узагальненні змісту та логічному обґрунтуванні майбутніх висновків. Традиційний метод аналізу документів містить сприйняття тексту, виокремлення смислових блоків ідей, тверджень відповідно до мети аналізу [2, с. 79].

Незважаючи на наявність безліч робіт з зазначеної проблематики, у науковців немає єдності в поглядах на сутність визначення понять «розвиток», «теорія», «управління», «теорія управління». Що стосується визначення поняття «теорія управління вищими навчальними закладами», то воно взагалі відсутнє.

Виходячи з попередніх наших досліджень з проблем розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть XX – початок XXI століття) на підставі понятійно-термінологічного аналізу змісту визначень поняття «теорія управління» різних авторів, систематизації елементів, особливостях вищого навчального закладу дозволило дати більш розширене визначення поняття «теорія управління». Яке доцільного розглядати як сукупність наукових знань про принципи, методи та методологію здійснення управлінської діяльності, що дозволяють дати пояснення управлінських явищ та на основі реалізації управлінських функцій спрямовує діяльність закладу (організації).

Саме цілісна система достовірних знань, всі положення і висновки, що містяться в теорії, є обґрунтованими й доведеними. Проте, А. Машков зазначає,

не слід взагалі ототожнювати теорію з наукою – між ними існує багато суттєвих відмінностей. Якщо теорія протиставляється (хоч і відносно) практиці, то наука поєднує і теорію, і практику. Теорії можуть змінювати одна одну, а наука залишається однією й тією ж самою. У межах однієї науки нерідко співіснують, конкурують кілька наукових теорій, які пропонують різноманітні методи та практичні рекомендації [5].

До головних категорій теорії управління ми відносимо: зміст управління, систему, суб'єкт, об'єкт, мету та принципи управління, управлінські відносини, методи, закони та закономірності, функції, процес управління, закони та закономірності.

Однак наука управління повинна розглядати управлінське буття будь-якої сфери, тобто процес управління для реалізації якого, в свою чергу, необхідний механізм реалізації управління. Процес управління та механізм управління повинні відповідати один одному та цілі управління як особливого виду людської діяльності. Тому, об'єктом теорії управління є як процес управління, так і його механізм (див. рис. 1.1) [6, с. 43].

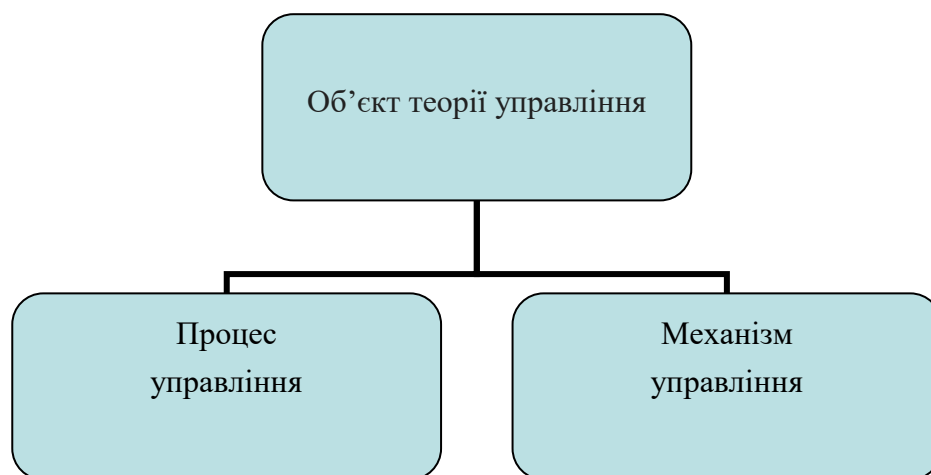

Рис. 1.1 Об'єкт теорії управління

Якщо теорія управління містить знання про принципи та методи управління різними системами, процесами та об'єктами, то впевнено можливо зазначити, що освітні системи також є об'єктом вивчення теорії управління.

Здійснюючи систематизацію вищенаведених понять і тез, ґрунтуючись на особливостях вищого навчального закладу, поєднуючи погляди різних

науковців і власні роздуми з дослідження проблеми розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні, пропонується розуміти поняття теорія управління вищими навчальними закладами як систему наукових знань про принципи і методи, закони і закономірності, наукові підходи, що спрямовують діяльність закладу на вирішення практичних завдань, оптимізацію управлінської діяльності та впливають на динаміку розвитку закладу освіти.

Звідси, структура теорії управління вищими навчальними закладами визначається сукупністю основних компонентів цієї теорії та зв'язками між ними (див. рис. 1.2).

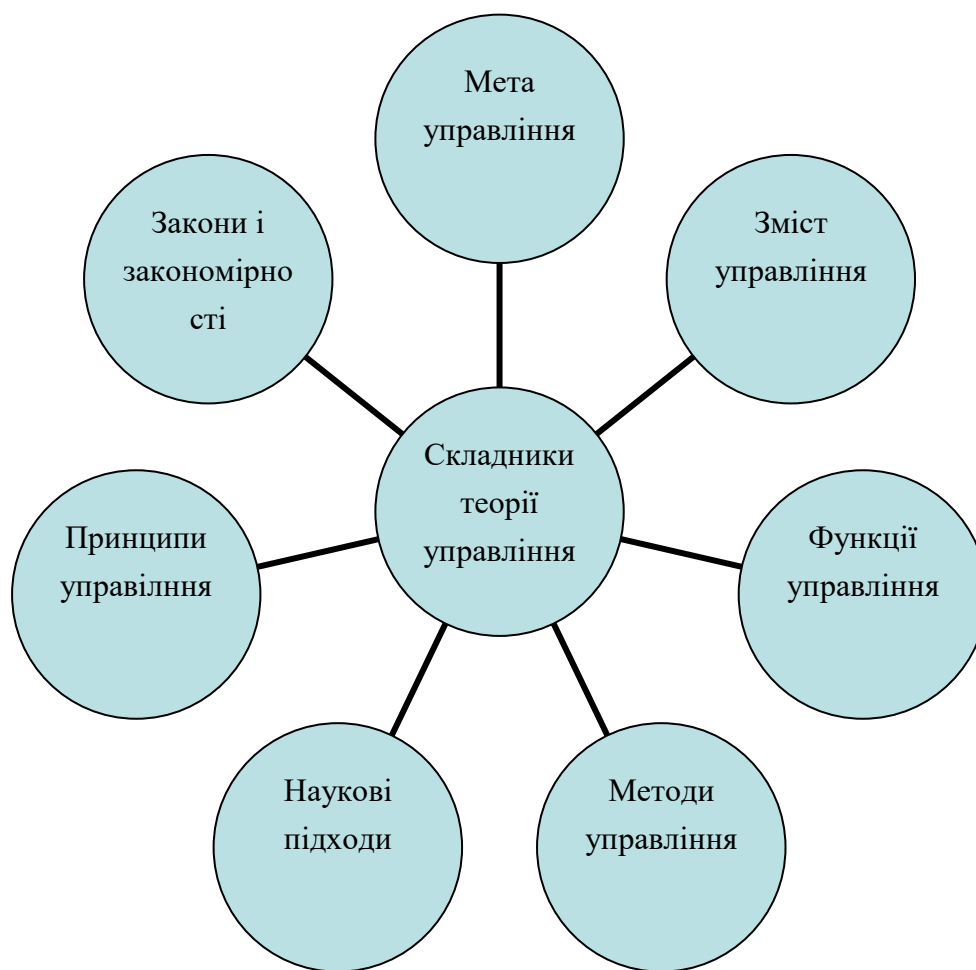

Рис. 1.2 Структурні компоненти теорії управління

Складено автором на основі визначеного поняття «теорія управління вищими навчальними закладами».

Відтак, аналіз понятійно-категоріального апарату теорії управління вищими навчальними закладами допоміг визначити ключові проблеми при

аналізі понятійної системи теорії управління вищими навчальними закладами. На основі традиційного методу аналізу документів і понятійно-термінологічного аналізу, проаналізовано вживаність, сутність понять «розвиток», «теорія», «управління» і «теорія управління». У результаті дослідження отримано нове розуміння сутності поняття «теорія управління» та запропоновано власне наукове бачення щодо визначення поняття «теорія управління вищими навчальними закладами».

Підсумовуючи усе вище сказане, ми дійшли до висновку про необхідність подальшого дослідження проблеми розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття та вважаємо за доцільне здійснити аналіз розвитку теорії управління вищими навчальними закладами означеного періоду у різні історичні часи.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Кух А. М.** Технологія уточнення компетентностей і професійно-методична підготовка учителя фізики / А. М. Кух, О. М. Кух // Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Сер., Педагогічна. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 23. – С. 166 – 170.
2. **Методологічні** засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 248 с.
3. **Хриков Є. М.** Понятійно-термінологічний аналіз у педагогічних дослідженнях / Є. М. Хриков // Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ, 2013. – С. 79 – 90.
4. **Краевский В. В.** Методология педагогики : пособие для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары : Изд-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с.

5. **Машков А.** Проблеми теорії держави та права. Основи : курс лекцій / А. Машков. – К. : Четверта хвиля, 2008. – 464 с.

6. **Пивнев Е. С.** Теория управления : учеб. пособие / Е. С. Пивнев. – Томск : Томский межвуз. центр дистан. образования, 2005. – 246 с.

Vasinova N.S.

Key problems of analysis of concept control system by higher educational establishments in Ukraine (the last fourth of XX is beginning of XXI of century)/

In the article analyses concept-category vehicle of management theory by higher educational establishments, that helped to define the key problems of analysis of the concept system of management theory higher educational establishments. The properties of a scientific theory, features of the higher education institution and the structure of the educational systems management theory are revealed. The study suggested a new understanding of the essence of the concepts of development, «management theory», «higher education institutions' management theory» and the structure of higher education institutions' management theory is determined, that makes it possible to evaluate the development of management theory. The author emphasizes that the review of these concepts requires a sound analysis, especially when it comes to the study of problems of development of higher education institutions' management theory in Ukraine last quarter of the XX century – beginning of the XXI century.

Keywords: conceptual-categorical apparatus, the traditional method, theory, development, management theory structure, management theory, higher education institutions' management theory.

Відомості про автора

Васиньова Надія Сергіївна – асистент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами навчально-наукового інституту публічного управління, адміністрування й післядипломної освіти.

To master the content of science it is necessary to master certain theoretical positions. The theory is the most adequate form of scientific knowledge. It covers a set of abstract cognitive representations, ideas, concepts, concepts that serve the practical activities of people. Traditionally it contrasts with practice [1, p. 166].

Definition of the concept plays a significant role in theoretical and practical activities. By giving a compressed form of knowledge about an object or phenomenon, the concept is an essential moment in the realization of reality. This is

due to the fact that the concept is not only an idealized and generalized model of reality, but also a reduced system of practical actions that must be carried out by the scientist in order to ultimately acquire scientific knowledge [2, p. 138]. However, in any science, all the basic concepts are given definition. Moreover, in practically oriented sciences, the exact definition of concepts has not only theoretical but also practical value, because it determines the understanding of the essence of objects, phenomena and activities [Ibid.].

Different educational authorizations were issued by V. Alfimov, A. Bondap, V. Bondap, L. Burganov, L. Daniellanko, G. Yelnykova, L. Karamushko, O. Kobepnik, O. Kuzmin, V. Maclov, N. Ocppoepxo, V. Pikelna, V. Cuksomlintsy, M. Čeppincky, G. Chorny, P. Ypeemenko and other scholars. The justification of the laws, principles, functions, methods of management of the educational process is devoted to the work of such researchers: B. Andrushkov, V. Bezpalk, E. Bpeznyak, Y. Vaseleva, L. Danilenko, G. Yelnikova, V. Panacyuk, V. Lazareva, M. Postachnik, E. Khipov and other scholars.

One of the most urgent tasks of building and developing science of management is the creation of a system of its conceptual-categorical apparatus. The creation of a conceptual-categorical system is a difficult multifaceted task that requires the solution of a number of scientific problems. The irreconcilable, substantiated and established conceptual environment is a necessary foundation for the development of a clear theory of management of a higher education institution. Due to the fact that the dissertation research is an important component of modern science, their conceptual weight is an important condition for the development of scientific knowledge. That is, the clarification of the concepts used, their interpretation is a prerequisite for a pedagogical study [3, p. 79 – 80].

In Krajewski notes that the requirement of uniqueness of terms is included in the number of indicators of scientific research dissertation [4, p. 28].

The study of the conceptual-categorical apparatus of the theory of management by higher educational institutions has helped to identify the key problems of the analysis of its conceptual system. First, the existence of a large number of

unreasonable varied definitions of the same term. Secondly, often different concepts are denoted by the same terms, or in general, the lack of terminology.

This leads both to misunderstandings in the processes of scientific research, and to the significant ambiguity in the essence and the practical use of the results obtained.

Evaluation of management theory of higher education institutions in Ukraine last quarter of XX – beginning of XXI century is impossible without clarification, elucidation of the essence of the key concepts of the study. Along with this, the established conceptual environment is a necessary basis for the development of clear management theory university. Analysis of psychological and pedagogical literature, as a rule, plays an important role in the structure of pedagogical research. The main tasks of this analysis – the study of the content of publications, the use of certain concepts.

This tool of scientific activity is called – traditional analysis of literature. Consequently, the traditional analysis is the whole variety of mental operations aimed at the interpretation of the information contained in the scientific work, as if through the prism of the purpose with which the analysis is carried out. It is based on the intuitive understanding, the synthesis of the content and logical justification of future conclusions. The traditional method of document analysis contains the perception of the text, the isolation of semantic blocks of ideas, statements in accordance with the purpose of analysis [2, p. 79].

Despite the multitude of works on this problem, there is no unity among scientists in the views on the essence of defining the concepts of «development», «theory», «management», «theory of management». As for the definition of the concept of «theory of management of higher educational institutions», it is generally absent.

Based on our previous studies on the development of the theory of management of higher educational institutions in Ukraine (the last quarter of the twentieth century – the beginning of the XXI century), based on the conceptual and terminological analysis of the content of the definitions of the concept of «management theory» of

different authors, the systematization of elements, features of a higher educational institution allowed giving more extended definition of the concept of «theory of management». It is expedient to consider as a set of scientific knowledge about the principles, methods and methodology of management activities that allow to explain the management phenomena and on the basis of the implementation of managerial functions directs the activities of the institution (organization).

It is a holistic system of reliable knowledge, all the provisions and conclusions contained in the theory are well-founded and proven. However, A. Mashkov notes, one should not even equate the theory with science – there are many significant differences between them. If theory is opposed (albeit relatively) to practice, then science combines both theory and practice. Theories can change one another, and science remains one and the same. Within the limits of one science often coexist, competing several scientific theories, which offer a variety of methods and practical recommendations [5].

The main categories of the theory of management we include: content management, system, subject, object, purpose and principles of management, management relations, methods, laws and laws, functions, process of management, laws and laws.

However, the science of management should consider the managerial existence of any sphere, that is, the management process for the implementation of which, in turn, requires a mechanism for the implementation of management. The management process and management mechanism must be in line with each other and the purpose of management as a special type of human activity. Therefore, the object of the control theory is both the management process and its mechanism (see Fig. 1.1) [6, p. 43].

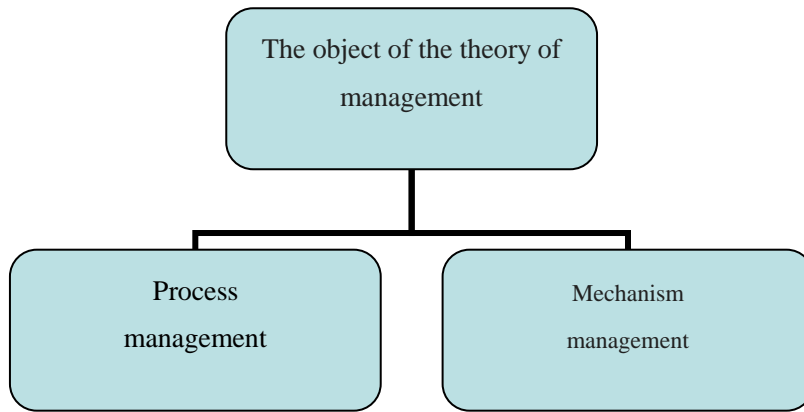

Fig. 1.1 The object of the theory of management

If the control theory has knowledge of the principles and methods of managing different systems, processes and objects, then it is safe to say that educational systems are also the object of studying the theory of management.

By systematizing the aforementioned concepts and theses, based on the peculiarities of a higher educational institution, combining the views of various scholars and their own reflections on the study of the problem of the development of the theory of management of higher educational institutions in Ukraine, it is proposed to understand the notion of the theory of management by higher educational institutions as a system of scientific knowledge of principles and methods, laws and regularities, scientific approaches that direct the activity of the institution to solve practical problems, optimize management activities and influence on the dynamics of the educational institution.

Hence, the structure of the theory of management in higher educational institutions is determined by the set of basic components of this theory and the connections between them (see Figure 1.2).

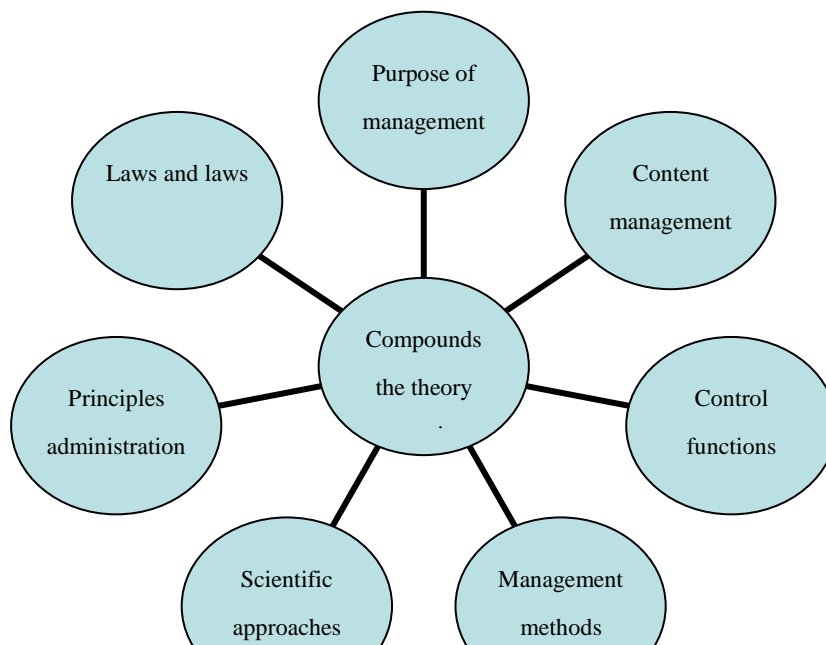

Fig. 1.2 Structural components of the theory of management

It is composed by the author on the basis of the notion «theory of management of higher educational institutions». Therefore, the analysis of the conceptual-categorical apparatus of the theory of management by higher educational institutions has helped to identify the key issues in the analysis of the conceptual system of the theory of management by higher educational institutions. On the basis of the traditional method of analysis of documents and conceptual-terminological analysis, the use, essence of concepts of «development», «theory», «management» and «theory of management» are analyzed.

As a result of the study, a new understanding of the essence of the concept of «theory of management» was obtained and the actual scientific vision for the definition of «the theory of management of higher educational institutions» was proposed.

Summing up all the above, we came to the conclusion that it is necessary to further study the problem of the development of the theory of management of higher educational institutions in Ukraine in the last quarter of the 20th – the beginning of the XXI century and consider it expedient to carry out an analysis of the development of the theory of management of higher educational institutions of the specified period in different historical times.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ

1. **Kux A. M.** *Texnologiya utochnennya kompetentnostej i profesijno-metody`chna pidgotovka uchy`telya fizy`ky`* [Technology refinement of competencies and vocational and methodological training of the teacher of physics]. 2017. *Ser. Pedagogichna*. Pp. 166 – 170. (ukr)

2. **Metodolohichni** zasady pedahohichnoho doslidzhennia [Methodological principles of pedagogical research]. Luhansk. „*LNU imeni Tarasa Shevchenka*”. 2013. 248 p. (ukr)
3. **Xry`kov Ye.M.** Ponyatijno-terminologichny`j analiz u pedagogichny`x doslidzhennyax [Conceptual and terminological analysis in pedagogical research]. Luhansk. „*LNU imeni Tarasa Shevchenka*”. 2013. Pp. 79 – 90. (ukr)
4. **Kraevsky`j V. V.** Metodology`ya pedagogy`ky` : posoby`e dlya pedagogov-y`ssledovatelej [Methodology of Pedagogy: A Handbook for Educators-Researchers]. Cheboksary. *Y`zd-vo Chuvash. un-ta*. 2001. –244 p. (rus)
5. **Mashkov A.** Problemy teorii derzhavy ta prava. Osnovy [Problems of the theory of state and law]. Kiev. *Chetverta khvyliya*. 2008. 464 p. (rus)
6. **Py`vnev E. S.** Teory`ya upravleny`ya : ucheb. posoby`e [Theory of Management: study. allowance]. Tomsk. *Tomsky`j mezhvuz. centr dy`stan. obrazovany`ya*. 2005. 246 p. (rus)